

AZ OLVASÓHOZ

Tisztelt Olvasóink!

Örömmel fordulhatok Önökhöz – immáron második alkalommal –, amikor a VERITAS Történetkutató Intézet Évkönyvét szíves figyelmükbe ajánlom. Talán emlékeznek még: a 2014. évi Évkönyvünk első oldalán tettem ezt, olvasásra javasolva a 2014. január 2-án létrejött Intézet munkatársainak – és néhány külső szerzőnek – az írásait. Azokat a tanulmányokat, amelyek az Intézet nem éppen könnyű első esztendejében születtek, és először nyújthattak bepillantást az ott folyó tudományos munkába.

Közben eltelt egy esztendő, és az Intézet – számos méltatlan és szakmaiságot nélkülöző támadás után és ellenére – továbbra is a maga útját járja. Nem változtatott választott ars poeticáján, azaz a régiektől tanult módon: „sine ira et studio”, harag és elfogultság nélkül kívánja bemutatni a magyar múlt kevésbé feltárt, nem egy esetben elhallgatott eseményeit, időszakait. Ezt nem kívánja másként tenni, mint ahogy az Intézet jelmondata meghatározza: „... hazudni nem szabad!”

Hazudni valóban nem szabad, és nem illő. A történésznek legjobb ismeretei és tudása szerint kell bemutatnia az egyes korszakokat, eseményeket, a vizsgált időszak meghatározó szereplőit, a lehetőségeket, az ellentmondásokat, hogy a jelen ismeretei alapján formáljon véleményt a múlt történéseiről. Mindehhez persze kellő forrásismerettel, egyben kellő forráskritikával kell rendelkeznie. Kellő empátiával és elkötelezettséggel. Elkötelezettséggel, de nem kutatási „tárgya(i)”, hanem a tudomány művelésének alapvető szabályai iránt. A beleérzés és az együttérzés fontos tényezők, de nem írhatják felül a tárgyilagosságot, ahogy azt sem teheti meg a történész, hogy bíróként viselkedjen az elmúlt évtizedek, évszázadok során vezető szerepet kapott és vállalt személyekkel szemben.

Napjainkban egyre inkább elterjedőben van az az álláspont, miszerint az adott korszak szereplőinek tudniuk kellett volna a jövőben bekövetkező eseményekről, ismerniük kellett volna ezt vagy azt, ekként vagy akként kellett volna cselekedniük... és a sor hosszan folytatható.

Akik így vélekednek nem egy esetben egyetlen egy dokumentummal, forrással sem tudják alátámasztani feltételezéseiket, de hosszú évtizedek, évszázadok távlatából megmondják/megírják: mit és hogyan kellett volna másoknak egykor tenniük.

A VERITAS Történetkutató Intézet munkatársai, ezen Évkönyv írásainak szerzői, nem ezt mondják el és nem ezt írják le itt közreadott írásaikban, hanem azt, hogy mit

és hogyan tettek múltunk meghatározó szereplői. Döntéseik, cselekedeteik alapján miként alakultak a történesek, lett volna-e más lehetőségük, és ha igen, miért azt választották, amit választottak.

Ma nagy a divatjuk a narratíváknak. Aki nem ezekről szól és ír, szinte kizárja magát bizonyos történészi körökből. Magam úgy vélem – és hittel vallom –, hogy a történelemben a tényeknek is szerepük és jelentőségük volt, és van ma is. A tények ismerete nélkül nem lehet hitelesen bemutatni a múltat, amelyben az is szép, hogy nem egy esetben jóval sokszínűbb, mint ahogy gondolnánk. Egy-egy történés, személy szerepének bemutatása, elemzése különböző eredményeket hozhat. S kinek van igaza? – tehetik fel a kérdést joggal Tisztelt Olvasóink, amire nem is olyan könnyű választ adni. Minden bizonnyal azoknak, akik a már többször hangoztatott elvet vallva – harag és elfogultság nélkül – adnak képet a magyar történelem elmúlt közel másfél évszázadáról, mégpedig úgy, hogy annak dicső és szívesen felejtendő történéseit sem hagyják ki a történelmünkből, mert a múltunk egésze a miénk, annak szerethető és valamennyiünket szomorúvá tevő eseményeivel, szereplőivel együtt. Nekünk ezt kell vállalnunk, és ha így teszünk, akkor mondhatjuk el magunkról, hogy helyesen cselekedtünk. A fentebb leírt gondolatok és a VERITAS Történetkutató Intézet 2015. évi Évkönyvének írásai bizonyítják, hogy az Intézetben folyó kutatómunkát munkatársaink a tudomány megkövetelte szellemi szabadság minden elemét birtokolva végezhetik. Ezen írások valamennyiünk javára válhatnak, és hozzájárulhatnak ahhoz, hogy Önök, kedves Olvasók, hiteles tájékoztatást kaphassanak múltunkról.

Budapest, 2016, a Hősök Emlékünnepén

Prof. Dr. habil Szakály Sándor, egyetemi tanár
főigazgató

FOR THE READER

Dear reader,

It is my pleasure – now for the second time – to bring the yearbook of the VERITAS Research Institute for History to the reader’s attention. Perhaps you may still remember the first occasion, when on the first pages of the 2014 Yearbook I recommended reading the writings of the staff historians of the Institute – established on January 2nd, 2014 – as well as those of some external authors. Those studies, which were written during the Institute’s rather turbulent first year, offered an initial glimpse at the scholarly work being done.

In the meantime a year has passed, and the Institute – despite numerous malicious and unworthy attacks – continues on its way, not altering its chosen *arc poetica*. The Institute remains committed to presenting in a manner that is “free of anger and prejudice” the events and eras of the Hungarian past that have been insufficiently examined and in more than one case “swept under the rug”, or as the ancients taught, *sine ira et studio*. The Institute wishes to remain true to its motto, “...thou shall not lie!”

For lying is indeed forbidden and improper. The historian should present a given era, its events and defining individuals, its opportunities and contradictions, according to his best skills and knowledge, forming a viewpoint on the basis of current insight on the happenings of the past. To do so, of course, he needs sufficient knowledge of the sources, as well as sufficient ability to discern between sources (*forráskritika*). As well as sufficient empathy and commitment. Commitment, yes, but not towards the “objects” of his research, but to the basic rules of scientific inquiry. Empathy and sympathy are important factors, but they must not override the researcher’s objectivity. Nor should the historian act as judge and jury of the men who took on or were thrust into leadership in the past decades and centuries.

Nowadays, more and more common is the viewpoint that the characters of a given era should have been able to look into the future and see events unfold, to know this or that, to act according to this or that, and so on and so forth.

Those who adhere to this way of thinking have, in many cases, not been able to support their contentions and conjectures with even a single document or source. Yet somehow from the vast distance of many decades and centuries, they have the ability to inform us how and what others should have done at the time.

The research fellows of the VERITAS Research Institute for History and the authors of the works found in this yearbook do not offer *post hoc* recommendations,

but rather state why and how the decisive characters from our past did what they did. That is, what happened because of the decisions and actions they took. And if these men had any other options or leeway, why they chose the way they did.

Narratives are very much in fashion today, and those who do not toe the accepted line run the risk of being excluded from certain historian circles. I believe – in full faith – that facts played a role and had meaning in historiography, and that that is still the case today. Lacking knowledge of the facts makes it impossible to authentically present the past; in many cases the past is much more colorful than we would believe, which intrinsically has its own beauty. Presenting and/or analyzing a historical incidence or figure may engender different results. But whose interpretation is true? the reader may rightfully wonder. The answer is not so easy to find. Certainly those who swear by the principle outlined above – “free of anger and prejudice” – provide a picture of the past nearly 150 years of Hungarian history that includes both glorious and contemptible aspects, for we own the whole of our past, the events and individuals that make us proud as well as those that fill us with sorrow. This is what we must undertake, and if we do so, then we may say of ourselves that we have acted honorably. The thoughts shared above and the writings found in the 2015 Yearbook of the VERITAS Research Institute for History prove that the research being done by the Institute’s research fellows is carried out with the intellectual freedom that science requires. Thus the writings are beneficial and provide the reader with an authentic account of our past.

Budapest, on the Day of Commemoration of Hungarian Heroes, 2016

Dr. Sándor Szakály, University Professor
Director

AN DEN LESER

Sehr geehrte Leser!

Mit Freude kann ich mich nunmehr das zweite Mal an Sie wenden und Ihre wertvolle Aufmerksamkeit auf das Jahrbuch des VERITAS Instituts für Geschichtsforschung lenken. Vielleicht erinnern Sie sich noch: Auf der ersten Seite unseres Jahrbuches 2014 trat ich an Sie heran und empfahl Ihnen die Lektüre der Beiträge der Mitarbeiter des am 2. Januar 2014 gegründeten Instituts und die einiger unserer externen Autoren. Jene Studien also, die in dem nicht gerade leichten ersten Jahr des Instituts entstanden und erstmals Einblick in die dortige wissenschaftliche Arbeit bieten konnten.

Inzwischen ist ein Jahr vergangen und das Institut geht – nach und trotz zahlreichen unwürdigen und der Professionalität entbehrenden Angriffen – weiterhin seinen Weg. Es hat seine gewählte *Ars poetica* nicht geändert: Es will also auf die von den Alten erlernte Art und Weise „*sine ira et studio*“, ohne Zorn und Voreingenommenheit, die weniger erschlossenen, nicht selten verschwiegenen Ereignisse und Perioden der ungarischen Vergangenheit darlegen. Es will das nicht anders tun, als das im Leitmotiv des Instituts festgelegt ist: „...lügen darf man nicht!“

Lügen darf man in der Tat nicht, und es gehört sich auch nicht. Der Historiker hat nach seinen besten Kenntnissen und nach bestem Wissen die einzelnen Epochen und Ereignisse, die determinierenden Akteure einer untersuchten Periode, die Möglichkeiten und Widersprüche darzulegen, um aufgrund der Kenntnisse der Gegenwart die Meinung über die Geschehnisse der Vergangenheit zu entwickeln. Zu all dem muss er natürlich über ausreichende Quellenkenntnisse und zugleich über genügende Quellenkritik verfügen, ferner über ein gebührendes Maß an Empathie und Engagement. Engagement, aber nicht für die „Gegenstände“ seiner Forschungen, sondern für die grundlegenden Regeln der Pflege der Wissenschaft. Empathie und Mitgefühl sind wichtige Faktoren, dürfen aber der Objektivität nicht zuwiderlaufen. Genauso darf sich der Historiker auch nicht erlauben, als Richter gegenüber Personen aufzutreten, die im Laufe der vergangenen Jahrzehnte und Jahrhunderte eine führende Rolle erhielten und übernahmen.

Heutzutage gewinnt der Standpunkt immer mehr Raum, wonach die Akteure einer gegebenen Epoche von zukünftigen Ereignissen hätten wissen müssen, dies und jenes hätten kennen müssen, so oder anders hätten handeln müssen – die Reihe lässt sich beliebig fortsetzen.

Wer diese Meinung vertritt, kann seine Vermutungen mit keinem einzigen Dokument und keiner einzigen Quelle untermauern, sagt und schreibt aber aus der Perspektive langer Jahrzehnte und Jahrhunderte, was und wie andere einst hätten handeln sollen.

Die Mitarbeiter des VERITAS Instituts für Geschichtsforschung, die Autoren der Aufsätze in diesem Jahrbuch, sagen und schreiben in ihren hier veröffentlichten Arbeiten nicht dies, sondern was und wie die determinierenden Akteure unserer Vergangenheit taten; wie sich die Geschehnisse aufgrund ihrer Entscheidungen und Handlungen entwickelten, ob sie auch eine andere Möglichkeit gehabt hätten, und wenn ja, warum sie die wählten, die sie gewählt haben.

Heute sind Narrative hoch im Kurs. Wer nicht über sie spricht und schreibt, schließt sich aus gewissen Historikerkreisen fast aus. Ich selbst bin der Ansicht – und bekenne mich mit Überzeugung dazu –, dass auch Tatsachen in der Geschichte eine Rolle spielten und auch heute noch spielen, und dass sie von Bedeutung waren und heute noch sind. Ohne Kenntnis der Fakten kann man die Vergangenheit nicht authentisch aufzeigen, an der auch schön ist, dass sie nicht selten weit mehr Vielfalt bietet, als wir denken würden. Die Darlegung und Analyse eines Ereignisses oder der Rolle einer Person kann unterschiedliche Ergebnisse bringen. Und wer hat Recht? – können Sie, verehrte Leser, aus gutem Grund die Frage stellen, die gar nicht so leicht zu beantworten ist. Ganz gewiss sind diejenigen im Recht, die das wiederholt betonte Prinzip vertreten und – ohne Zorn und Voreingenommenheit – ein Bild über die vergangenen fast anderthalb Jahrhunderte ungarischer Geschichte liefern, und zwar so, dass sie sowohl die ruhmreichen als auch diejenigen Ereignisse aus unserer Geschichte nicht weglassen, die man gern vergessen würde, denn unsere Vergangenheit gehört uns in ihrer Ganzheit, zusammen mit all ihren lebenswerten und uns alle traurig stimmenden Ereignissen und Akteuren. Wir müssen uns dazu bekennen, und wenn wir das tun, dann können wir von uns behaupten, richtig gehandelt zu haben.

Die oben geschilderten Gedanken und die Beiträge im Jahrbuch 2015 des VERITAS Instituts für Geschichtsforschung belegen, dass unsere Mitarbeiter die im Institut geleistete Forschungsarbeit im Besitz aller Elemente der von der Wissenschaft geforderten geistigen Freiheit verrichten können. Diese Arbeiten können uns allen zum Besten dienen und dazu beitragen, dass Sie, liebe Leser, über unsere Vergangenheit authentische Informationen bekommen können.

Budapest, 2016, am Helden-Gedenktag

Univ.-Prof. Dr. habil. Sándor Szakály
Generaldirektor